

דף נג

‘לא פרה בחסום שבפיה’ — לפי שהחסום אינו נצרך לשמירתה, אלא כדי שלא תרעה בשדות אחרים, לכך הוא בכלל ‘משאוי’.

וצריך לחלק בין זה ובין ה‘סוגר’ שהחיה יוצאה בו (כדלעיל נא:) — אפשר שהסוגר מלבד שימוש כומס ומחסום לפיה, שלא תזיק לאחרים, משמש הוא גם לתפיסת החיה.

ואפשר עוד, שמא לא אמרו אלא פרה בחסום שאין דרכה בכך אלא לעתים, [וכן רצועה הקשורה לרגל התרנגולת, כדי שלא תשבר כלים — להלן נד:], אבל סוגר הניתן בחיה המזיקה — מותר, לפי שכך דרכה וגם אין רגיל להסירו ממנה. ובירושלמי (בסוף פרקנו) מובא שהכלב יוצא בסוגר שלו, אם בשביל שלא לאכול אפסרו. ובפשטות נראה שהכוונה כדי שלא ישוך את האפסר ויקלקלנו. (כן פרש בפני משה. ופירוש קרבן-העדה נראה דחוק). ולפי זה אפשר לישב שדוקא בכי האי גוונא, שגם הסוגר נצרך לשמירת החיה, כדי שלא תקלקל את האפסר השומר עליה, אבל פרה בחסום ותרגולת ברצועה שאין שם ענין שמירה כלל — אסור.

‘ופוקקין לה זוג בצוארה’ — אבל ללא פיקוק — אסור, משום השמעת קול. (רש"י ועוד). והקשה על כך המגן-אברהם (שה סק"ה), הלא להלכה פסק השלחן-ערוך (שלה, א) שאין איסור השמעת קול אלא בכלי שיר. (ודעת רבנו חננאל, וכן נקט הגר"א לעיקר, שאסור אף בהשמעת קול שאינו של שיר. ואולם העולם נוהג התר בדבר. ע' באור הלכה שם).

אך יש מפרשים שאין כוונת השו"ע להתיר אלא כלים שאינם מיוחדים להשמעת קול, כגון להקיש על הדלת, אבל כל כלי שמיוחד להשמיע קול, גם אם אינו ‘כלי שיר’ — אסור. ולכך אסור שהזוג ישמיע קול.

וזהו אחד הטעמים שנקטו הפוסקים לאסור השימוש בשבת במיקרופון ורמקול (גם כשאינם חשמליים) בשבת, משום שהם כלים המיוחדים להשמעת קול. (ע' בהרחבה בשו"ת שבט הלוי ח"א סו. ויש להעיר שהריטב"א כתב הטעם משום שנראה לעוברים ושבים כעובדי דחול. ומתבאר מדבריו שאין זה כלול בגזרת כלי שיר שמא יתקנם. וזה כעין תירוץ המגן-אברהם, שהאיסור משום שנראה כהולך לחיגא).

‘ע"ב) זלבהמה מי גזרינן, והתניא היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה, ולא גזרינן דלמא אתי לאתויי’ — הקשה רעק"א (בגליון הש"ס), שמא משום שחיקת סממנים האסורה מדאוריתא — גזרו, אבל לא בתחומין דרבנן.

ויש לישב על פי שיטת הרי"ף והרמב"ם, שתחומין י"ב מיל, ודאי דאוריתא הם, ואף מחוץ לתחום זה לא גזרו כאן שמא יביאנה. (נחל איתן — שבת כז. מובא במאור ישראל כאן. ע"ש). ויש מי שתירץ, בהעמדת בהמה במים כדי שתצטנן, אין לחוש לשחיקת סממנים, אלא שגזורים לאסור רפואה דהעמדה שמא יבוא לרפואת בסמנים, ורפואה בסמנים יש בה גזירה של שחיקה. נמצא אם כן שגזרת העמדה גם היא גזרה לאיסור שבות, וזהו שמשוה הגמרא לגזור גם באיסור שבות של תחומין. (עפ"י אבני נזר או"ח שצד, ה. ע"ש).

‘קורא לה והיא באה’ — מכאן (ומעוד מקומות), שאין איסור ‘מחמר’ שייך אלא כלפי עשיית מלאכה, כגון שמנהיג / קורא לבהמה הנושאת משא ברשות הרבים, אבל לענין תחומין, אפילו תחומין דאוריתא, מותר. וטעם הדבר, לפי שאיסור תחומין אינו משום ‘מלאכה’, הלכך אין זה כלול בלאו

דא תעשה כל מלאכה... ובהמתך. וגם לא משום ציווי של שביתת בהמתו. (עפ"י מרדכי סוף קדושין, תקסא. הובא בדרכי משה ומגן אברהם שה; אבני נזר או"ח רעו, ד).
ואולם אין הדבר מוסכם, כי יש אומרים שלפי שיטת הירושלמי, אדם מוזהר על תחום בהמתו. (ע' בספר דברי יחזקאל ז, כד בהרחבה).

יאמר רבינא: כגון שהיה תחום שלה מובלע בתוך תחום שלו' — צריך לומר 'אמר רבינא'.
(גליונות קהלות יעקב)

'כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית' — ולא זכה שיפתחו לו שערי שער, כדפרש"י.
ואף על פי שזכה ליעשות לו נס, מכל מקום גרוע, לפי שמנכים לו מזכויותיו בכך. (מהרש"א. וע"ע דברי סופרים (לר"צ הכהן) ח; שיחת מלאכי השרת, עמ' 70-71).

— כמה גרוע אדם זה, שהטבע מחליש את בהירות הכרתו בהשי"ת, ולכן לא נתנו לו מן השמים את ברכתו בדרך הטבע, כי אז היה חשש שהשתמשות בטבע תזיק לו בהכרה, על כן הוצרך לקבל על ידי נס, כי רק בדרך זו יכול להגיע להכרה רוחנית. (עפ"י מכתב מאליהו ח"א עמ' 201, ע"ש פירוט ארבע מדרגות בהכרת ההשגחה. וכענין הוזה פרש רבי ירוחם ממיר, 'דעת חכמה ומוסר' ח"א טו. וע"ע ב'שיחות מוסר' לגר"ח שמואלביץ, סוף מאמר ח תשל"ג).

'זכרים יוצאין לבובין... תותרי' — נראה שדרך הזכרים לקושרם יחד לפי שהם עזים. (חדש האביב)

— הרי"ף והרמב"ם מפרשים: מטלניות מרוקמות שמייפים ומקשטים בהם את הבהמה. ואף על פי שאסור לצאת ברצועה שבין קרניה לנוי — זהו כשעשוי לנוי בעיני האדם, אבל בשביל הבהמות, שמייפים אותן כדי שהנקבות יזדקקו להם — מותר. ולכן פרשו בגמרא מלשון קירוב, כדכתיב **לבבתני אחתי כלה.** (אור שמח — שבת כ, ב)

'מאי שחזות — שאוחזין האליה שלהן למעלה כדי שיעלו עליה זכרים' — בדין הראשון של משנתנו, 'חמור יוצא במרדעת', פרשו בגמרא לעיל והוא שקשורה לו מערב שבת, ואילו כאן סתמו ולא פרשו — מזה יש להוכיח שמותר לעשות כן אף בשבת עצמה, לקשור האליה למעלה בקשר שאינו של קיימא, כדי שיעלו עליה זכרים.
ויש מי שכתב להוכיח מכאן שאין איסור למסור בהמתו לנכרי כדי שירביע עליה זכר, שהרביעה אינה 'מלאכה' שמוזהרים עליה בשבת. ואם כי מכאן אין ראייה גמורה על עשיית פעולה להרבעה, שהרי אינו עושה מעשה אלא רק מזמינו על ידי קשירת האליה, אך לעיקר הדין נראה פשוט שמותר, כפי שכתב בתשובת 'תשורת שי'. (עפ"י שבט הלוי ח"ו לה)

פרפראות וציונים

רב פפא אמר כאן לחממה... והיינו דאמרי אינשי חמרא אפילו בתקופת תמוז קיריא לה' —

וגם טבעת של אצבע, אם היא עשויה אלמוג, אף על פי שחותמה מתכת — טהורה, לפי שאין לה בית קיבול, ופשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה. (ומושב החותם אינו נחשב בית קיבול, כי הוא עשוי למלאות לעולם. עפ"י תוס' ותורי"ד. ויש שכתבו טעם אחר — משום שכל הגדל בים טהור. וע' 'מאור ישראל' כאן).

[רבי נחמיה אומר: בטבעת, הלך אחר חותמה, ואם הוא עשוי מתכת, אעפ"י שהטבעת של אלמוג — טמאה. (נט: ולהפך, טבעת מתכת וחותמה אלמוג — טהורה לדעת רבי נחמיה. ראשונים שם על פי התוספתא. והלכה כחכמים. רמב"ם כלים ד; וע' גם חזו"א כלים יז, יג-יד).]

המחט מקבלת טומאה. ניטל חודה או עוקצה — טהורה. מחט שלמה שעלה בה חלודה — אם מעכב התפירה, טהורה. ואם לאו — טמאה. אמרו דבי רבי ינאי: והוא שרישומה ניכר. מחט העומדת לינקב ועדיין לא נוקבה — טהורה, שעדיין לא נגמרה מלאכתה, ועודנה 'גולם'.

א. אם ייחדה לשימוש כמות שהיא, כגון לנטילת קוצים — טמאה. ואולם מחט שלמה שניטל חררה, אין מועיל לה יחוד אלא אם עשה בה תיקון כלשהו (עפ"י תוס' מט: קכג).

ב. מחט שאין בה נקב (— סיכה), שהאשה אוגרת בה את שערה תחת השבכה, משמע להלן ס. שאינה מקבלת טומאה, לפי שאינה תכשיט ולא כלי תשמיש לאדם אלא היא כטבעת הכלים, כי נועדה לאגוד השער שלא יצא מתחת השבכה, והרי הוא כתשמיש השבכה (עפ"י חרושי רשב"א שם. וע' מהרש"א שם).

דף נג

- עא. א. מה דינם של מרדעת ואוכף החמור, לענין טלטול והוצאה בשבת?
- ב. אלו דברים נוספים על הבהמה, אסור לצאת בהם משום משאוי או מחשש שמא יפלו ויעבירם ד' אמות ברשות הרבים?
- ג. האם מותר לתלות זוג בצואר הבהמה בשבת?
- ד. האם מותר לתלות טרסקל בצואר הבהמה?
- ה. האם מותר לסוך ולפרכס (/ לפרך) את הבהמה בשבת, או להתעסק ברפואתה?
- ו. בהמה שיצאה חוץ לתחום, מה יעשה עמה?

א. חמור יוצא במרדעת (שטיח ששוחים על גוף החמור תחת האוכף או המשא) בזמן שהיא קשורה, (לפי שהמרדעת דרכה להיות על החמור כל הזמן, לחממו). ודוקא קשורה מערב שבת (שמואל). אבל אם לא נקשרה מערב שבת, הרי זה משאוי. רש"י. או שנראה כמתכוין להוצאת המרדעת. או כמתכוין להוליך הבהמה למקום רחוק. תוס'. ועובדין דחול הוא. ריטב"א נד: ובירושלמי משמע משום שמשתמש בבע"ח. מובא ברא"ש. אבל לא באוכף, אף על פי שקשור מערב שבת. רשב"ג מתיר באוכף הקשור מערב שבת, ובלבד שלא יקשור מסריכן (המסרך הוא חֶבֶק שחוגרים סביב חזה הבהמה) ולא יפשוט לו רצועה תחת זנבו, (שנראה כרוצה להטעינו משאוי, כי אותן פעולות נעשות כדי שלא יישמט האוכף והמשא קדימה ואחורה. עפ"י רש"י).

הלכה כחכמים, שלא יצא החמור באוכף גם אם קשור מערב שבת (רי"ף).

הנחת מרדעת ואוכף על החמור בשבת, ללא יציאה לרשות הרבים — לדעת רב, מותר. וכן מותר ליטלן ממנו. ואילו שמואל ורבי יוחנן סוברים שמותר ליתן מרדעת משום צער החמור, שלא יצטנן, אבל אוכף אסור, (משום טירחה בשבת, שלא במקום צער לבהמה. תוס'). וכן אסור ליטול את האוכף מעל הבהמה כדי לצננה — אלא מוליכה ומביאה בחצר והוא נופל מאליו.

ולא התירו לנערו. רק בשקים טעונים התירו לעשות כן, משום קלקול הבהמה. תוס'. ואפשר שלפי המסקנא גם לרב אסור ליטול האוכף מעל החמור. אך לפי רשב"ג שהתיר לצאת באוכף כשהוא קשור מערב שבת, אפשר שגם מותר ליטול את האוכף מעליו (עפ"י מהרש"א). וכשיטת שמואל ורבי יוחנן כן מבואר בברייתות.

א. וכן הלכה (רי"ף, תוס'. כן נפסק בשלחן ערוך). ואולם הטור התיר להניח אוכף על החמור. ודעת הא"ר להורות כן. אבל מהגר"א משמע שמסכים עם השו"ע (באור הלכה שה, ח).

ב. לכאורה היה נראה שזה שאסרו נתינת אוכף על החמור, היינו כשיש עליו מרדעת ואינו מצטער מן הצנה, [שכן הדרך, ליתן מרדעת ועליה האוכף]. ואולם בלבושי-שרד (מובא במשנ"ב שה ס"ק כח לה) כתב שהאוכף אינו מחמם אלא מעט, רק במקום שהוא מונח עליו, הלכך הרי זו טרחה שלא לצורך. וע"ע בריטב"א.

ב. אסור לצאת עם מרדעת שאינה קשורה על הבהמה, שמא תיפול ויוליכנה ד' אמות ברשות הרבים. לא יצא הסוס בזנב שועל (שתולים לו בין עיניו שלא ישלוט בו העין. רש"י), ולא בזהרורית שבין עיניו (לנוי), ולא פרה בחסום שבפיה (— שלא תרעה בשדות אחרים), ולא סייחים בטרסקלים שבפיהם, שכל אלו משאוי הם ואינם משמשים לשמירת הבהמה. ולא בהמה בסנדל שברגליה (— שלא תינגף. וטעם האיסור בזה, שמא יישמט הסנדל ויביאנו בידו. רש"י). וזה חומר בהמה מבאדם. ולא בקמייע — אף על פי שהוא מומחה לאדם, לפי שאינו מומחה לבהמה. אבל יוצאת באגד שעל גבי המכה, ובקשישין שעל גבי השבר (= דפים לקיבוע) ובשליה המדולדלת בה. וכן יוצאת בקמייע המומחה לבהמה.

ג. פוקים (= סותמים) לבהמה זוג (= החלק החיצוני של הפעמון) בצוארה, ומטיילת עמו בחצר, (אבל כשאינו פוקים — אסור מפני שהענבל שבתוכו מקשקש ומוליד קול). וברשות הרבים אסור בכל אופן, מפני שהוא משאוי.

בבהמה לא גזרו חצר אטו רשות הרבים, כשם שגזרו באדם (תוס').

ולענין יציאה בכרמלית — מחלוקת האחרונים. ויש להחמיר בזה. וכל שכן ברשות הרבים שלנו, שאין שם ששים רבוא, אין להקל בדבר אפילו בשעת הדחק (עפ"י באור הלכה שה, יא).

ד. בשם רב מסרו שהתיר לתלות טרסקל לבהמה בשבת, ואף על פי שאין צער לבהמה במניעתו, אלא לתענוג בעלמא, שמאכלה יהא מזומן לה ליד פיה. ושמואל ורבי יוחנן אסרו, (שלא התירו לטרוח אלא במקום צער הבהמה. תוס'. או משום חשש שימוש בבעלי חיים. תו"י). אבל בסייחים קטנים (ועגלים. ר"ן) שצוארון קצר ויש להם צער לשוה על גבי הקרקע ולאכול — תולים. (ומערב שבת מותר לתלות בכל אופן. ובלבד שלא יצאו עמו לרשות הרבים).

ה. אין סכים (בשמון) ומפרכסים (/ מפרכים — את גלדי המכה) לבהמה. ודוקא שלא במקום צער, כגון בגמר המכה ומשום תענוג, אבל במקום צער — מותר. (ולדעת רב מותר בכל אופן, ואין הלכה כן. עפ"י רש"י ותוס').

גם במקום צער וחולי אסרו חכמים עשיית רפואה לבהמה, כגון בהמה שאחזה דם — אין מעמידים אותה במים בשביל שתצטנן, גורה משום שחיקת סממנים. [ושונה מאדם שלא גזרו בזה, מפני שנראה כמיקר, משא"כ בהמה שאין דרכה בכך וניכר שעושה לרפואה]. ורב נחמן בר יצחק אמר: מחלוקת

תנאים היא, ששנינו בברייתא: בהמה שאכלה כרשינים יריצנה בחצר בשביל שתתרפה. ורבי אושעיא (/ יאשיה) מיקל. דרש רבא: הלכה כר' אושעיא.

וכן הלכה, שמותר להריץ בהמתו כדי שתתרפה, וכן בהמה שאחזה דם מעמידה במים, ולא גזרו משום שחיקת סממנים, שאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו שיבוא לידי שחיקת סממנים (רי"ף, רא"ש. ולדעת הראב"ד, הרצת הבהמה כדי שתתרפה הלכה ואין מורין כן. וערשב"א).

ו. בהמה העומדת חוץ לתחום — קורא לה והיא באה. ומשמע בגמרא שהדבר תלוי במחלוקת, האם גזרו לעסוק בהצלת הבהמה, שמא מתוך כך יחלל את השבת ויצא חוץ לתחום, אם לאו. אבל אם היתה הבהמה בתוך תחום הבעלים — מותר לקרוא לה, (אך לא להביאה בידים, הואיל והיא חוץ לתחומה. ואף לא התירו לילך מעבר לה ולרודפה לעיר, אלא בקריאה בלבד. תוס').

להלכה מותר לקרוא לה אפילו היא חוץ לתחום הבעלים, שאין גוזרים בדבר, כי אין אדם בהול על בהמתו כל כך, כאמור (עפ"י הגהות אשר"י).

דפים נג — נד

עו. האם הבהמות יוצאות באופנים דלהלן:

זכרים לבובים; רחלות שחוזות, כבולות או כבונות; עזים צרורות?

זכרים (אילים) יוצאים לבובים. [רב הונא: קשורים בוגות. (כפרש"י. ויש מפרשים: מטלניות מרוקמות שמייפים ומקשטים בהם את הבהמה). עולא: עור שקושרים להם כנגד לבם, כדי שלא יפלו עליהם זאבים. רנב"י: עור שקושרים להם תחת זכרותם, כדי שלא יעלו על הנקבות]; הרחלות יוצאות שחוזות [— שאוחזים באליה שלהם למעלה כדי שיעלו עליהם זכרים], כבולות [שמכבלים אלייתן למטה, שלא יעלו עליהן זכרים], וכבונות [שמכבנים צמרן למילת, עוטפים אותו בבגד שלא יתלכלך]; העזים יוצאות צרורות [שקושרים דדיהן כדי למנוע חלב שיצא, או כדי לקבל את החלב. כן פרש"י. והתוס' חולקים וסוברים שאם קושר כיס לקבל החלב ודאי אסור לצאת עמהם, שהרי זה משאוי גמור, אלא קושר להגנת הדדים, אם במהודק — ליבש, אם שלא במהודק — לחלב. [או כדי לסמכם שלא יכבידו עליה. ר"ן]]. זו היא דעת תנא קמא. רבי יוסי אוסר בכלם חוץ מן הרחלים הכבונות, (ששומר גופן מטינוף, והרי זה כתכשיט ולא כמשאוי). הוא הדין לשאר בהמה, כשעושים לה כסות שלא תיטנף, כגון מעילים שעושים לסוסים — מותר לצאת בהם (כן משמע להלן נח. וברש"י).

רבי יהודה מחלק בעזים צרורות; ליבש — מותר, כי הקשר מהודק, אבל לא לחלב, שאינו מהודק. לפרש"י אסור משום שטוענת את החלב בכיס וה"ז משא. ולפתתוס', הואיל ואינו מהדק חוששים שמא יפול ועלול להוליכו ברשות הרבים. והר"ן הוסיף סברה, כיון שאינו מהודק, אינו מלבוש, וכיו"ב במאירי — לפי שאינו אלא לתענוג אינו כמלבוש. וי"א לפי שאין הדרך לצאת כן בחול, כי חולבים אותן מיד (ערשב"א).

רבי יהודה בן בתירא הסכים לדעת רבי יהודה מן הדין, אלא שהואיל ואין ניכר אם ליבש אם לחלב, לכך יש לאסור הכל.

ולפי זה במקום שאין עושים כלל אלא ליבש — מותר (תוס').

רב פסק הלכה כרבי יהודה, וכן מסר רבין בשם רבי יוחנן, ושמואל פסק כרבי יוסי, או כרבי יהודה בן בתירא.